

به نام خدا

طراحی کامپایلر

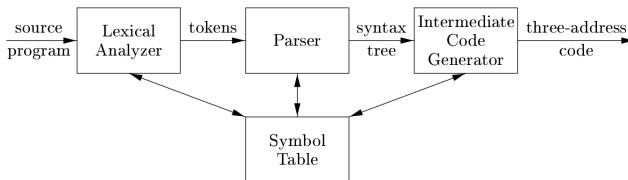
آرش شفیعی

یک مترجم ساده

یک مترجم ساده

- برای معرفی مفاهیم و روش‌های اصول کامپایلر یک مترجم ساده را بررسی می‌کنیم.
- در اینجا بر روی سه جزء تحلیل‌گر لغوی، تحلیل‌گر نحوی و تولید کد میانی تمرکز می‌کنیم.

- فرض کنید می‌خواهیم برنامه زیر را ترجمه کنیم.

```
{  
    int i; int j; float[100] a; float v; float x;  
    while ( true ) {  
        do i = i+1; while ( a[i] < v );  
        do j = j-1; while ( a[j] > v );  
        if ( i >= j ) break;  
        x = a[i]; a[i] = a[j]; a[j] = x;  
    }  
}
```

یک مترجم ساده

- برنامه فوق به کد میانی (کد سه آدرسی) زیر ترجمه می شود.

```
1:  i = i + 1
2:  t1 = a [ i ]
3:  if t1 < v goto 1
4:  j = j - 1
5:  t2 = a [ j ]
6:  if t2 > v goto 4
7:  ifFalse i >= j goto 9
8:  goto 14
9:  x = a [ i ]
10: t3 = a [ j ]
11: a [ i ] = t3
12: a [ j ] = x
13: goto 1
14:
```

- یک کامپایلر در دو مرحله یک برنامه را ترجمه می‌کند. در مرحلهٔ تحلیل¹ برنامه ورودی در زبان مبدأ به اجزایی تقسیم می‌شود و به یک کد میانی تبدیل می‌شود. در مرحلهٔ ترکیب² کد میانی به یک برنامه در زبان مقصد ترجمه می‌شود.

¹ analysis

² synthesis

- ساختار نحوی¹ یک زبان برنامه‌نویسی فرم یا شکل کلی یک زبان برنامه‌نویسی را مشخص می‌کند و ساختار معنایی² یک زبان معنای برنامه‌های یک زبان را تعیین می‌کند.
- برای بیان ساختار نحوی یک زبان از یک نشانه‌گذاری به نام گرامر مستقل از متن یا فرم باکوس-نائور³ استفاده می‌کنیم.
- یک روش برای ترجمه یک برنامه ترجمه نحوی⁴ است که در این فصل معرفی خواهیم کرد.

¹ syntax

² semantics

³ Backus-Naur Form

⁴ syntax-directed translation

- ترجمه نحوی روشی است برای پیاده‌سازی کامپایلر که توسط آن ترجمه زبان مبدأ توسط تجزیه‌کننده زبان (پارسر)¹ انجام می‌شود. در این روش به هر یک از قوانین گرامر یک معنی انتساب داده می‌شود.

¹ parser

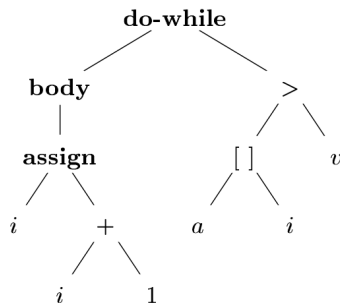
- برای سادگی با یک مترجم نحوی آغاز می‌کنیم که عبارات میانوندی را به عبارات پسوندی تبدیل می‌کند.
- برای مثال عبارت $2 + 5 - 9$ به عبارت $2 + 5 - 9$ تبدیل می‌شود.
- قبل از شروع به ترجمه یک برنامه باید کلمه‌ها و نشانه‌های اصلی در برنامه مبدأ مشخص شوند. برای این کار از تحلیل‌گر لغوی استفاده می‌کنیم.
- تحلیل‌گر لغوی کلمات یک برنامه که توکن نامیده می‌شوند را استخراج می‌کند. یک توکن دنباله‌ای از کاراکترها است که یک موجودیت واحد را مشخص می‌کند. برای مثال در عبارت $count + 1$ شناسه `count` عملگر `+` و عدد `1` هر کدام یک موجودیت واحد هستند. تحلیل‌گر لغوی همچنین فاصله‌های خالی¹ را تشخیص می‌دهد.

¹ white space

- یک برنامه قبل از ترجمه به زبان مقصد به یک کد میانی تبدیل می‌شود.
- یکی از اشکال کد میانی، درخت تجزیه¹ است که ساختار نحوی یک برنامه را نمایش می‌دهد. پس از اینکه تحلیل‌گر لغوی توکن‌های یک برنامه را استخراج کرد، تحلیل‌گر نحوی یا تجزیه‌کننده یک درخت تجزیه از برنامه می‌سازد. این درخت تجزیه در نهایت به یک کد سه آدرسی تبدیل می‌شود.

¹ syntax tree

- در شکل زیر درخت تجزیه ساختار حلقه do-while در یک برنامه را مشخص می‌کند. ریشه درخت کل حلقه do-while، فرزند سمت چپ بدنه حلقه و فرزند سمت راست شرط حلقه را تجزیه کرده است.

- یکی دیگر از اشکال کد میانی، دنباله‌ای است از دستورات سه آدرسی که در شکل زیر نمایش داده شده است.

```
1: i = i + 1  
2: t1 = a [ i ]  
3: if t1 < v goto 1
```

- کدهای سه آدرسی به صورت $x = y \text{ op } z$ نشان داده می‌شوند که در آن op یک عملگر و x و y و z سه عملگر هستند. در کدهای سه آدرسی حداکثر یک عملیات انجام می‌شود که می‌تواند عملیات محاسباتی، مقایسه‌ای یا عملیات انشعاب باشد.

- در این قسمت در مورد یک روش توصیفی به نام گرامرهای مستقل از متن¹ یا به اختصار گرامرها که برای توصیف نحوی یک زبان به کار می‌روند، صحبت خواهیم کرد.
- یک گرامر مجموعه قوانینی است که با استفاده از آن می‌توان تعیین کرد آیا یک برنامه به درستی در یک زبان برنامه نویسی توصیف شده است یا خیر. به عبارت دیگر با استفاده از گرامر یک زبان برنامه‌نویسی، می‌توان درستی یک برنامه نوشته شده در آن زبان را بررسی کرد.
- با استفاده از گرامر همچنین می‌توان اجزای یک برنامه را مشخص کرد.
- برای مثال دستور if-else در زبان جاوا به صورت زیر است.

```
if (expression) statement1 else statement2
```

¹ context-free grammar

- بنابراین می‌توان گفت عبارت if-else از یک کلمه کلیدی if ، یک علامت پرانتز باز، یک عبارت، یک دستور (یا مجموعه‌ای از دستورات) ، کلمه کلیدی else و یک دستور تشکیل شده است.
- با استفاده از مجموعه‌ای از قوانین گرامری می‌توان تعیین کرد که آیا دستور فوق متعلق به زبان جاوا است یا خیر.
- با استفاده از قانون گرامر زیر برای زبان جاوا می‌توان دستور فوق را ساخت و بنابراین این دستور متعلق به زبان جاواست.

`stmt → if (expr) stmt else stmt`

- یک قانون گرامر را قانون تولید نیز می‌نامیم زیرا قسمت از برنامه را تولید می‌کند.
- در یک قانون گرامر کلمات کلیدی مانند `if` و عملگرها مانند پرانتزها ترمینال‌ها¹ یا نمادهای پایانی نامیده می‌شوند و متغیرها مانند `stmt` و `expr` که می‌توانند با عبارات دیگر جایگزین شوند تا برنامه نهایی را بسازند، نمادهای غیرپایانی² یا متغیرهای گرامر نامیده می‌شوند.

¹ terminal

² nonterminal

– یک گرامر مستقل از متن از چهار مؤلفه¹ تشکیل شده است.

¹ component

۱. مجموعه‌ای از نمادهای پایانی یا ترمینال‌ها که توکن نیز نامیده می‌شوند. ترمینال‌ها کوچکترین اجزای تولید شده توسط گرامر هستند که به قسمت‌های کوچکتر تقسیم نمی‌شوند.
۲. مجموعه‌ای از نمادهای غیرپایانی یا متغیرهای نحوی^۱ که دنباله‌ای ترمینال‌ها را در برمی‌گیرند.
۳. مجموعه‌ای از قوانین تولید^۲ به طوری که هر قانون از یک متغیر سمت چپ قانون، یک علامت پیکان و دنباله‌ای از متغیرها و ترمینال‌ها (که بدنه یا سمت راست قانون نامیده می‌شود) تشکیل شده است.
۴. یک متغیر به نام متغیر یا نماد آغازین^۳.

^۱ syntatic variable

^۲ production rule

^۳ start symbol

- یک گرامر را با مجموعه قوانین آن مشخص می‌کنیم. همه ارقام و اعداد و عملگرها و رشته‌هایی که به صورت پررنگ نوشته شده‌اند، ترمینال هستند. بقیه رشته‌هایی که به صورت پررنگ نوشته نشده‌اند نماد غیر پایانی یا متغیر هستند.
- سمت چپ برخی از قوانین یک گرامر می‌تواند مشابه باشد که در این صورت این قوانین در یک دسته قرار می‌گیرند و با علامت خط عمودی | از یکدیگر جدا می‌شوند.

- گرامر زیر ساختار نحوی عبارات ریاضی که از عملگر جمع و تفریق تشکیل شده‌اند را توصیف می‌کند.

`list` \rightarrow `list + digit`

`list` \rightarrow `list - digit`

`list` \rightarrow `digit`

`digit` \rightarrow `0|1|2|3|4|5|6|7|8|9`

- بدنه سه قانون تولید که از متغیر list تولید می‌شوند را می‌توان به طور خلاصه به صورت زیر نوشت.

$$\text{list} \rightarrow \text{list} + \text{digit} \mid \text{list} - \text{digit} \mid \text{digit}$$

- ترمینال‌ها در این گرامر عبارتند از 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 + -
- دو متغیر list و digit در این گرامر وجود دارند که متغیر list یک متغیر آغازین است.
- می‌گوییم یک قانون تولید برای یک متغیر است اگر آن متغیر در سمت چپ آن قانون تولید باشد. رشته‌ای که از هیچ ترمینالی تشکیل نشده باشد را رشته تهی¹ می‌نامیم که با λ یا ϵ نمایش داده می‌شود.

¹ empty string

- یک گرامر با شروع از متغیر آغازین و جایگزین کردن یک متغیر با بدنه قانون تولید متعلق به آن متغیر به طور مکرر یک رشته به دست می‌دهد یا مشتق¹ می‌کند. به فرایند به دست آوردن یک رشته (دنباله‌ای از ترمینال‌ها) از یک گرامر فرایند اشتقاق² می‌گوییم. همه رشته‌هایی که از یک گرامر مشتق می‌شوند متعلق به زبان آن گرامر هستند.

¹ derives

² derivation

- برای مثال فرایند اشتقاق برای به دست آوردن رشته $9 - 5 + 2$ بدین صورت است.

```
list ⇒ list + digit
      ⇒ list - digit + digit
      ⇒ digit - digit + digit
      ⇒ 9 - digit + digit
      ⇒ 9 - 5 + digit
      ⇒ 9 - 5 + 2
```

- گرامر زیر فراخوانی یک تابع در زبان جاوا را توصیف می‌کند.

```
call → id(optparams)
optparams → params | ε
params → params, param | param
```

- در اینجا ϵ به این معناست که متغیر `optparams` می‌تواند در فرایند اشتقاق به رشته تهی تبدیل شود.

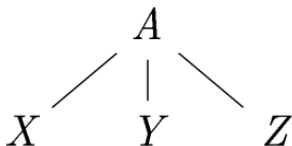
- تجزیه¹ روشی است که توسط آن می‌توان یک رشته را از یک گرامر با شروع از متغیر آغازین مشتق کرد. در صورتی که نتوان یک رشته را از یک گرامر مشتق کرد تجزیه کننده خطای نحوی² صادر می‌کند.
- یکی از اساسی‌ترین مسائل در علم کامپایلر مسئله تجزیه است که با روش‌های مختلف آن آشنا خواهیم شد.

¹ parsing

² syntax error

- یک درخت تجزیه نشان می‌دهد چگونه با شروع از نماد آغازین یک گرامر می‌توان یک رشته از یک زبان را مشتق کرد.
- توجه کنید در نظریه زبان‌ها یک زبان مجموعه‌ای از رشته‌هاست و یک گرامر برای یک زبان مشخص می‌کند آیا یک رشته متعلق به یک زبان است یا خیر. در علم کامپایلر یک زبان برنامه‌نویسی مجموعه‌ای است از همه برنامه‌هایی که توسط گرامر آن زبان مشتق شوند. بنابراین رشته به دست آمده با شروع از متغیر آغازین یک زبان در واقع یک برنامه در آن زبان است.

- اگر متغیر $A \rightarrow XYZ$ را در یک گراف داشته باشد، آنگاه درخت تجزیه آن می‌تواند شامل یک رأس A باشد که فرزندان آن به ترتیب از سمت چپ X و Y و Z هستند.

- یک درخت تجزیه¹ برای یک گرامر مستقل از متن درختی است که ویژگی‌های زیر را داراست.

۱- ریشه آن با متغیر آغازین برچسب زده شده است.

۲- هر یک از برگ‌های آن با یک ترمینال یا رشته تهی برچسب زده شده‌اند.

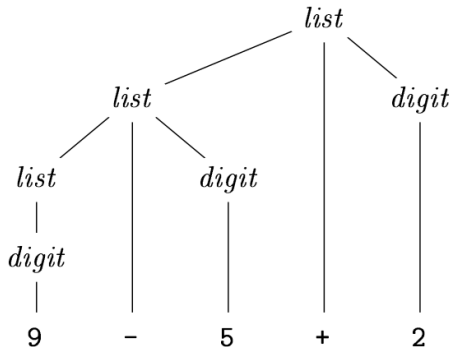
۳- هر یک از رئوس میان آن با یک متغیر برچسب زده شده است.

۴- اگر A یک متغیر باشد و X_1 و X_2 و \dots و X_n به ترتیب از سمت چپ فرزندان آن باشند، آنگاه باید قانون تولید $X_n \rightarrow X_1 X_2 \dots$ وجود داشته باشد. در اینجا هر یک از X_1 تا X_n می‌توانند یک ترمینال یا یک متغیر باشند. اگر قانون $A \rightarrow \epsilon$ وجود داشته باشد، آنگاه A تنها یک فرزند دارد که با ϵ برچسب زده شده است.

¹ parse tree

درخت تجزیه

- برگ‌های درخت تجزیه به ترتیب از چپ به راست رشته‌ای را تشکیل می‌دهند که از گرامر مشتق می‌شود (تولید می‌شود یا به دست می‌آید).

- در شکل بالا رشته $9 - 5 + 2$ از درخت تجزیه مشتق می‌شود.

- یک زبان مجموعه‌ای است از همه رشته‌هایی که هرکدام توسط یک درخت تجزیه مشتق می‌شوند. تجزیه فرایندی برای پیدا کردن یک درخت تجزیه توسط یک گرامر برای یک رشته است.

- یک گرامر ممکن است برای یک رشته بیش از یک درخت تجزیه تولید کند. چنین گرامری یک گرامر مبهم¹ نامیده می‌شود.
- برای اینکه نشان دهیم یک گرامر مبهم است، کافی است رشته‌ای پیدا کنیم که برای آن بیش از یک درخت تجزیه وجود داشته باشد.
- به رشته‌ای که بیش از یک درخت تجزیه داشته باشد، می‌توان بیش از یک معنی منسوب کرد و بدین دلیل نمی‌توانیم در تهیه کامپایلر از یک گرامر مبهم استفاده کنیم. برای رفع ابهام باید گرامر را به گونه‌ای تغییر دهیم که برای رشته تنها یک درخت تجزیه وجود داشته باشد.

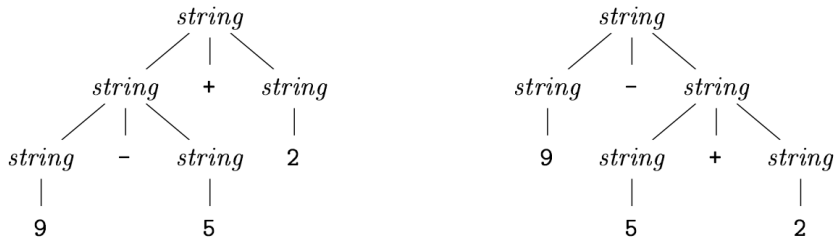
¹ ambiguous

- فرض کنید گرامری به صورت زیر داریم :

`string` \rightarrow `string + string` | `string - string` | 0|1|2|3|4|5|6|7|8|9

- این گرامر همانند مثال قبل عبارات ریاضی با عملگرهای جمع و تفریق تولید می‌کند با این تفاوت که به جای متغیرهای `list` و `digit` از یک متغیر یکتای `string` استفاده شده است.

- حال عبارت $9 - 5 + 2$ را در نظر بگیرید. برای این عبارت دو درخت تجزیه به صورت زیر وجود دارد.

- درخت سمت چپ در واقع $2 + (9 - 5)$ محاسبه می‌کند در حالی که درخت سمت راست $9 - (5 + 2)$ را محاسبه می‌کند. دو درخت تجزیه دو معنای متفاوت دارند.

- درخت تجزیه سمت راست مقدار 2 را برای این عبارت محاسبه می‌کند درحالی که مقدار عبارت برابر است با 6.

وابستگی عملگرها

- به طور قراردادی $2 + 5 + 9$ معادل است با $(2 + 5) + 9$ و عبارت $2 - 5 - 9$ معادل است با $2 - (5 - 9)$

- وقتی عملوند 5 دو عملگر $+$ در سمت چپ و راست خود دارد، به طور قراردادی ابتدا عملگر سمت چپ را اعمال می‌کنیم. می‌گوییم عملگر $+$ وابسته از چپ¹ است، زیرا عملوند 5 با دو عملگر $+$ در سمت چپ و راست متعلق به عملگر سمت چپ است. در بیشتر زبان‌ها برنامه‌نویسی همه عملگرهای حسابی جمع و تفریق و ضرب و تقسیم وابسته از چپ هستند.

- برخی از عملگرها مانند عملگر توان وابسته از راست هستند. برای مثال 2^3^4 معادل است با $2^{(3^4)}$.

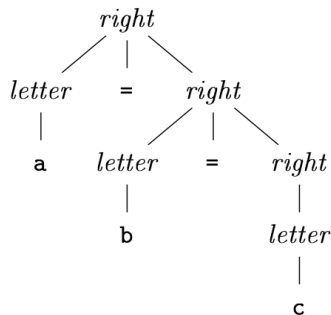
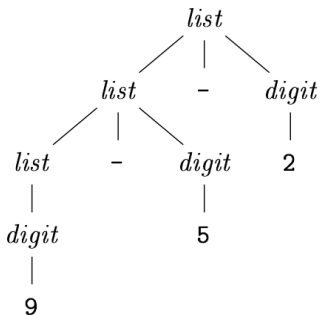
¹ left-associative

- به عنوان یک مثال دیگر، عملگر انتساب = در زبان سی وابسته از راست است، یعنی $a = b = c$ معادل است با $a = (b = c)$.
- رشته‌هایی که از عملگر وابسته از راست انتساب تشکیل شده‌اند با استفاده از گرامر زیر به دست می‌آید.

```
right → letter = right | letter  
letter → a | b | ... | z
```

وابستگی عملگرها

- در شکل زیر درخت تجزیه برای عبارت $2 - 5 - 9$ با عملگر وابسته از چپ تفریق و درخت تجزیه برای عبارت $a = b = c$ با عملگر وابسته از راست انتساب نشان داده شده‌اند.

- عبارت $9 + 5 * 2$ را در نظر بگیرید. این عبارت را می‌توانیم به دو صورت $2 * (9 + 5)$ و $(5 * 2) + 9$ تفسیر کنیم. قوانین وابستگی بر روی عملگرها از یک نوع اعمال می‌شوند، اما عملگر $+$ و $*$ دو عملگر متفاوت هستند. به طور قراردادی عملگر $*$ اولویت یا تقدم بالاتری¹ نسبت به عملگر $+$ دارد. بنابراین عبارت $9 + 5 * 2$ به صورت $(5 * 2) + 9$ تفسیر می‌شود.

¹ higher precedence

- یک عبارت محاسباتی را می‌توانیم بر اساس یک جدول تقدم و وابستگی محاسبه کنیم. در جدول تقدم و وابستگی تعیین شده است که $+$ و $-$ تقدم یکسانی دارند و وابستگی از چپ دارند. عملگرهای $*$ و $/$ تقدم یکسانی دارند و تقدم آنها از $+$ و $-$ بیشتر است. همچنین وابستگی آنها از چپ است.
 $+ \ - \ : \text{left} - \text{associative}$
 $* \ / \ : \text{left} - \text{associative}$
- برای حفظ تقدم عملگرها از یک متغیر اضافی استفاده می‌کنیم.
- توجه کنید که عملگرهایی که تقدم بالاتری دارند در درخت تجزیه در سطوح پایین‌تر قرار می‌گیرند. بنابراین گرامر باید عملگرهای با تقدم پایین را زودتر تجربه کند.

- برای تجزیه جمع و تفریق از قوانین زیر استفاده می‌کنیم.

$$\text{expr} \rightarrow \text{expr} + \text{term} \mid \text{expr} - \text{term} \mid \text{term}$$

- از آنجایی که جمع و تفریق وابسته از چپ هستند عملگرهای جمع سمت راست عبارت باید زودتر تجزیه شوند. قانون $\text{expr} \rightarrow \text{expr} + \text{term}$ عملگرهای جمع در سمت راست عبارت را زودتر تجزیه می‌کند و در نتیجه وابستگی از چپ ایجاد می‌کند. به طور کلی هنگامی که متغیر سمت چپ یک قانون در سمت چپ بدنه قانون قرار بگیرد وابستگی از چپ ایجاد می‌شود.

- پس از تجزیه جمع و تفریق عملگرهای ضرب و تقسیم را به صورت زیر تجزیه می‌کنیم.

$$\text{term} \rightarrow \text{term} * \text{factor} \mid \text{term} / \text{factor} \mid \text{factor}$$

- پرانتز در بالاترین اولویت قرار دارد و بنابراین باید در آخرین مرحله تجزیه شود، بنابراین قانون زیر را برای تجزیه پرانتزها اضافه می‌کنیم.

$$\text{factor} \rightarrow \text{digit} \mid (\text{expr})$$

- برای افزودن عملگرهای دیگر به این گرامر می‌توانیم یک متغیر به ازای یک دسته از عملگرها با اولویت بالاتر یا پایین‌تر بیافزاییم.

- یک زیر مجموعه از دستورات زبان جاوا را می‌توانیم توسط گرامر زیر تجربه کنیم.

```
stmt → id = expr ;  
      | if (expr) stmt  
      | if (expr) stmt else stmt  
      | while (expr) stmt  
      | do stmt while (expr);  
      | {stmts}  
stmt → stmts stmt | ε
```

- ترجمه نحوی¹ روشی برای تحلیل معنایی یک برنامه.
- در ترجمه نحوی به هر یک از قوانین گرامر یک معنی انتساب داده می‌شود. اگر معنی منتسب شده به قوانین گرامر در یک زبان مقصد باشند، درواقع در هنگام تحلیل نحوی زبان مبدأ به زبان مقصد ترجمه می‌شود و بدین دلیل به این روش ترجمه نحوی گفته می‌شود.
- برای مثال قانون تولید $\text{expr} \rightarrow \text{expr} + \text{term}$ را در نظر بگیرید. این قانون در یک گرامر مستقل از متن عباراتی تولید می‌کند که جمع چند عبارت هستند. اگر بخواهیم در مورد معنای این عبارت صحبت کنیم می‌گوییم مقدار عبارت expr در سمت چپ قانون برابر است با مقدار expr در سمت راست قانون به علاوه مقدار به دست آمده از عبارت term .

¹ syntax-directed translation

- برای اینکه بتوانیم expr در سمت چپ قانون را از expr در سمت راست متمایز کنیم، قانون را به صورت $\text{expr} \rightarrow \text{expr}_1 + \text{term}$ می‌نویسیم.
- در اینجا می‌خواهیم با استفاده از ترجمه نحوی عبارات ریاضی در فرم میانوندی¹ را به عبارات پسوندی² تبدیل کنیم.

¹ infix arithmetic expression

² postfix expression

- برای معرفی ترجمه نحوی باید دو مفهوم آشنا شویم :

- ۱- صفات یا ویژگی‌ها¹ : به هر یک از ساختارهای یک برنامه می‌توانیم یک ویژگی نسبت دهیم. برای مثال نوع یک عبارت در یک برنامه یا مقدار آن عبارت می‌توانند دو ویژگی از یک عبارت باشند. تعداد دستورات در یک بلوک برنامه می‌تواند یک ویژگی از یک بلوک برنامه باشد. از آنجایی که در گرامر مستقل از متن از نمادهای پایانی یا غیرپایانی (ترمینال‌ها و متغیرها) برای تجزیه و نمایش برنامه استفاده می‌کنیم به هر یک از نمادها در گرامر یک ویژگی یا صفت نسبت می‌دهیم.
- ۲- طرح کلی ترجمه² : طرح کلی ترجمه یک روش نشانه‌گذاری و منتسب کردن معانی به قوانین گرامر است به طوری ضمن تجزیه یک برنامه معانی منسوب شده به قوانین اجرا می‌شوند و برنامه به زبانی که توسط آن تحلیل معنی صورت گرفته است ترجمه می‌شود.

¹ attributes

² translation scheme

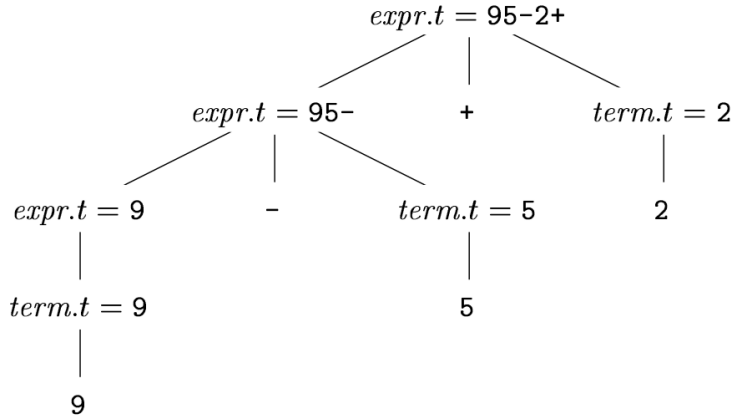
- در این قسمت از ترجمه نحوی استفاده می‌کنیم تا عبارات محاسباتی میانوندی را به عبارت پسوندی تبدیل کنیم.
- یک عبارت پسوندی را می‌توانیم بدین صورت تعریف کنیم : (۱) اگر E یک متغیر یا ثابت باشد آنگاه عبارت پسوندی آن برابر با E است. (۲) اگر E عبارتی به صورت $E_1 \text{ op } E_2$ باشد جایی که op یک عملگر است، آنگاه عبارت پسوندی آن $E_1' E_2' \text{ op}$ است، جایی که E_1' و E_2' معادل پسوندی E_1 و E_2 هستند. (۳) اگر E عبارتی پرانتز گذاری شده به صورت (E_1) باشد، آنگاه معادل پسوندی E برابر است با معادل پسوندی E_1 .

- برای مثال معادل پسوندی عبارت $(5-9)+2$ برابر است با $2 + 5 - 9$ و معادل پسوند $(5 + 2) - 9$ برابر است با $4 - 2 5 9$.
- فرض کنید می‌خواهیم عبارت $* 3 - + 2 5 9$ را محاسبه کنیم. از سمت چپ اولین عملگری که مشاهده می‌کنیم $+$ است. این عملگر را در عبارت $2 + 5$ اعمال می‌کنیم و عبارت $* + 7 9$ را به دست می‌آوریم. عملگر بعدی $-$ است که پس از اعمال آن عبارت $* 3 2$ را به دست می‌آوریم. در نهایت مقدار محاسبه شده ضرب 2 و 3 است که مقدار 6 به دست می‌آید. بنابراین محاسبه عبارت‌های پسوندی بسیار ساده‌تر از محاسبه عبارات میانوندی است زیرا نیاز به اطلاعات در مورد تقدم وابستگی عملگرها ندارد.

- برای ترجمه نحوی به هریک از متغیرها و ترمینال‌های گرامر یک یا تعدادی ویژگی منتسب می‌کنیم. سپس به ازای هریک از قوانین نحوی یک یا تعدادی قوانین معنایی منتسب می‌کنیم تا با استفاده از آنها ویژگی‌ها را محاسبه کرده و برنامه را تحلیل کنیم.
- برای مثال فرض کنید می‌خواهیم عبارات میانوندی را به عبارات پسوندی تبدیل کنیم. در هنگام تجزیه یک عبارت میانوندی ویژگی t معادل پسوندی آن عبارت است. پس معادل پسوندی عبارت $expr$ برابر است با $expr.t$

ویژگی‌ها

- با تجزیه عبارت $9 - 5 + 2$ معادل پسوندی آن به صورت $9\ 5\ -\ 2\ +$ طبق درخت تجزیه زیر به دست می‌آید.

- یک ویژگی را ویژگی ساخته شده¹ می‌نامیم اگر مقدار آن در رأس N در درخت تجزیه از ویژگی فرزندان N در درخت به دست آید. برای محاسبه ویژگی‌های ساخته شده، درخت تجزیه از پایین به بالا پیمایش می‌شود. نوع دیگری از ویژگی‌ها ویژگی‌های به ارث برده شده نام دارند که مقدار آن در رأس N از ویژگی‌های پدر یا همزادان N به دست می‌آید. در مورد این ویژگی‌ها در فصل ترجمه نحوی بیشتر صحبت خواهیم کرد.

¹ synthesized

- حال می‌خواهیم گرامری بنویسیم که با استفاده از قوانین معنایی، یک عبارت میانوندی را به یک عبارت پسوندی تبدیل کند. ویژگی t معادل پسوندی یک عبارت را مشخص می‌کند.
- علامت $||$ در ترجمه نحوی به معنای الحاق دو رشته به یکدیگر است.

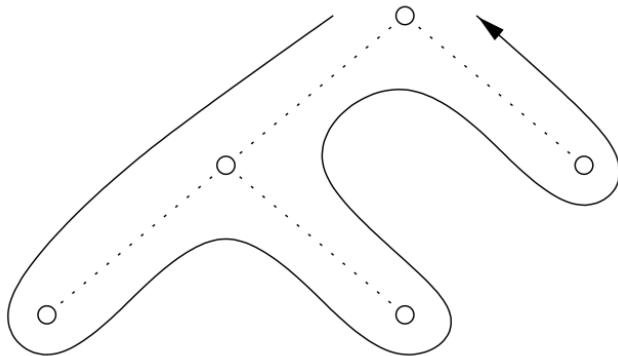
PRODUCTION	SEMANTIC RULES
$expr \rightarrow expr_1 + term$	$expr.t = expr_1.t term.t '+'$
$expr \rightarrow expr_1 - term$	$expr.t = expr_1.t term.t '-'$
$expr \rightarrow term$	$expr.t = term.t$
$term \rightarrow 0$	$term.t = '0'$
$term \rightarrow 1$	$term.t = '1'$
...	...
$term \rightarrow 9$	$term.t = '9'$

- بنابراین اگر عبارتی به صورت $\text{expr} \rightarrow \text{expr}_1 + \text{term}$ داشته باشیم، معادل آن در نشانه‌گذاری پسوند برابر است با معادل پسوندی expr_1 الحاق شده به معادل پسوندی term الحاق شده به عملگر جمع.
بنابراین می‌نویسیم $\text{expr.t} = \text{expr}_1.\text{t} \parallel \text{term.t} \parallel '+'$
- در اینجا برای محاسبه ویژگی‌ها در درخت تجزیه از یک پیمایش عمق اول استفاده می‌کنیم، زیرا مقدار ویژگی‌ها از ویژگی‌های فرزندان به دست می‌آیند.

- در یک پیمایش عمق اول همه فرزندان یک رأس قبل از پیمایش یک رأس پیمایش شده است.
- الگوریتم پیمایش عمق اول درخت تجزیه برای محاسبه قوانین معنایی به صورت زیر است.

```
procedure visit(node  $N$ ) {  
    for ( each child  $C$  of  $N$ , from left to right ) {  
        visit( $C$ );  
    }  
    evaluate semantic rules at node  $N$ ;  
}
```

- بنابراین برای محاسبه ویژگی‌ها با استفاده از پیمایش عمق اول یک درخت نمونه به صورت زیر پیمایش می‌شود.

- تجزیه ¹ فرایندی است که تعیین می‌کند آیا یک رشته می‌تواند توسط یک گرامر تولید شود یا خیر. در فرایند تجزیه درخت تجزیه ساخته می‌شود.
- الگوریتم‌های زیادی برای تجزیه وجود دارند. یکی از این الگوریتم‌ها روش تجزیه کاهشی بازگشتی ² است.
- برای هر گرامر مستقل از متن یک تجزیه کننده وجود دارد که در زمان $O(n^3)$ یک رشته با طول n را تجزیه کند. اما زمان مکعبی ³ معمولاً بسیار پرهزینه است.
- برای دسته محدودتری از گرامرهای مستقل از متن تجزیه کننده‌هایی وجود دارند که در زمان خطی ⁴ یک رشته را تجزیه می‌کنند. برای تجزیه زبان‌های برنامه‌نویسی می‌توان از این تجزیه کننده‌های خطی استفاده کرد.

¹ parsing

² recursive descent parsing

³ cubic time

⁴ linear time

- دو دسته مهم از تجزیه کننده‌ها وجود دارند که تجزیه کننده‌های بالا به پایین¹ و پایین به بالا² نام دارند.
- در تجزیه کننده‌های بالا به پایین تجزیه از ریشه درخت تجزیه آغاز می‌شود و به سمت برگ‌ها حرکت می‌کند و در تجزیه پایین به بالا تجزیه از برگ‌ها آغاز می‌شود و به سمت ریشه حرکت می‌کند.
- تجزیه کننده‌های بالا به پایین معمولاً برای پیاده‌سازی ساده‌تر هستند. تجزیه کننده‌های پایین به بالا پیچیده‌تر اند اما مجموعه بزرگ‌تری از گرامرها را می‌توانند تجزیه کنند و بنابراین بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

¹ top-down

² bottom-up

تجزیه بالا به پایین

- در این قسمت ابتدا برای یک گرامر ساده که زیر مجموعه‌ای از گرامر زبان جاوا و سی است، یک تجزیه کننده بالا به پایین¹ می‌سازیم و سپس در مورد روند کلی ساختن تجزیه کننده بالا به پایین صحبت می‌کنیم.
- گرامر زیر را در نظر بگیرید.

```
stmt → expr;  
      | if (expr) stmt  
      | for (optexpr ; optexpr ; optexpr) stmt  
      | other  
optexpr → ε | expr
```

- در اینجا `expr` و `other` را به عنوان دو ترمینال در نظر گرفتیم در یک گرامر کامل این دو را به عنوان دو متغیر در نظر می‌گیریم و تعریف می‌کنیم.

¹ top-down parser

تجزیه بالا به پایین

- تجزیه کننده بالا به پایین یک درخت تجزیه با یک ریشه می‌سازد به طوری که برچسب ریشه درخت متغیر آغازین گرامر (stmt) است.
 - تجزیه کننده بالا به پایین به طور مکرر عملیات زیر را انجام می‌دهد.
۱. در رأس N با برچسب A یکی از قوانین تولید متغیر A را انتخاب می‌کند و فرزندان N را نمادهای بدنه قانون انتخاب شده قرار می‌دهد.
 ۲. رأس بعدی در درخت تجزیه که با یک متغیر برچسب زده است و معمولاً چپ‌ترین متغیر در بین همه برگ‌هاست را انتخاب می‌کند و آن برگ را با توجه به رشته ورودی گسترش می‌دهد.
- در هرگام از فرایند تجزیه، تجزیه کننده با توجه به ترمینال (توکن) بعدی در رشته ورودی تصمیم می‌گیرد چه قانونی را انتخاب کند. با این ترمینال، ترمینال جلویی¹ گفته می‌شود.

¹ lookahead

- در تجزیه رشته `other for(;expr;expr)` اولین ترمینال جلویی واژه `for` است. بنابراین ریشه درخت تجزیه که با `expr` برچسب زده شده است با قانونی از متغیر `expr` گسترش می‌یابد که بدنه آن با واژه `for` آغاز شده است.
- در گام بعد در درخت تجزیه باید برگی را تجزیه کنیم که بعد از برگ با برچسب `for` قرار دارد. این برگ (است و در رشته ورودی نیز نماد جلویی نماد) است. در اینجا نماد درخت تجزیه بر نماد رشته ورودی منطبق می‌شود و در درخت تجزیه و رشته ورودی باید به سمت نماد بعدی حرکت کنیم.
- در گام بعد نماد بعدی در درخت تجزیه را انتخاب می‌کنیم که اولین رخداد متغیر `optexpr` است. این روند ادامه می‌یابد تا کل رشته ورودی تجزیه شود.

تجزیه بالا به پایین

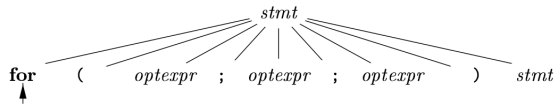
- شکل زیر روند تجزیه یک رشته توسط تجزیه کننده بالا به پایین را نشان می دهد.

PARSE
TREE

stmt
↑

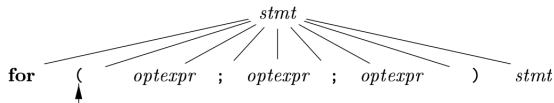
INPUT **for** (; **expr** ; **expr**) **other**
 ↑

PARSE
TREE

INPUT **for** (; **expr** ; **expr**) **other**
 ↑

PARSE
TREE

INPUT **for** (; **expr** ; **expr**) **other**
 ↑

- در حالت کلی در یک تجزیه کننده بالا به پایین ممکن است انتخاب یک قانون با خطا روبرو شود که در این صورت باید با استفاده از پسگرد یا عقبگرد¹ قانون بعدی انتخاب شود.
- معمولا چنین عقبگردهایی پرهزینه است و به دنبال روش‌های تجزیه‌ای هستیم که از چنین عقبگره‌هایی جلوگیری کنند.
- در تجزیه پیش بینی کننده² از پسگرد جلوگیری می‌شود.

¹ backtrack

² predictive parsing

- تجزیه کاهشی بازگشتی¹ روشی بالا به پایین برای تحلیل نحوی است که در آن مجموعه‌ای از توابع بازگشتی برای پردازش رشته ورودی استفاده می‌شوند.
- به ازای هریک از متغیرهای گرامر یک تابع در نظر گرفته می‌شود.
- یکی از انواع ساده تجزیه کاهشی بازگشتی، تجزیه پیش‌بینی‌کننده² است.

¹ recursive-descent parsing

² predictive parsing

- یک تجزیه کننده پیش بینی کننده برای گرامر ساده قبل در زیر نشان داده شده است.

```
void stmt() {
    switch ( lookahead ) {
        case expr:
            match(expr); match(';'); break;
        case if:
            match(if); match('('); match(expr); match(')'); stmt();
            break;
        case for:
            match(for); match('(');
            optexpr(); match(';'); optexpr(); match(';'); optexpr();
            match(')'); stmt(); break;
        case other:
            match(other); break;
        default:
            report("syntax error");
    }
}

void optexpr() {
    if ( lookahead == expr ) match(expr);
}

void match(terminal t) {
    if ( lookahead == t ) lookahead = nextTerminal;
    else report("syntax error");
}
```

تجزیه پیش بینی کننده

- در این تجزیه کننده به ازای هر متغیر گرامر یک تابع تعریف می شود. بسته به این که نماد جلویی در رشته ورودی چه مقدار دارد، تجزیه کننده ورودی را با گرامر تطبیق می دهد.
- برای تطبیق¹ یک ترمینال در گرامر و یک کلمه از رشته ورودی، تجزیه کننده صرفاً بررسی می کند که ترمینال گرامر و کلمه (توکن) در رشته ورودی برابر باشند.
- برای تطبیق یک متغیر در گرامر و یک کلمه از رشته ورودی، تجزیه کننده تابع متناظر با متغیر را فراخوانی می کند.

¹ match

تجزیه پیش بینی کننده

- تجزیه کننده پیش بینی کننده برای یک گرامر ساده می تواند مورد استفاده قرار بگیرد.
- برای تعریف گرامر ساده تابع $\text{First}(s)$ را به صورت زیر تعریف می کنیم، جایی که s دنباله ای از ترمینال ها و متغیرهاست.
- اگر اولین کلمه در دنباله s ترمینال t باشد، آنگاه $\text{First}(s) = t$.
- اگر اولین کلمه در دنباله s متغیر x باشد و داشته باشیم $x \rightarrow s_1 \mid s_2 \mid \dots \mid s_n$ آنگاه
$$\text{First}(s) = \text{First}(s_1) \cup \text{First}(s_2) \cup \dots \cup \text{First}(s_n)$$

تجزیه پیش بینی کننده

- حال فرض کنید در گرامر G داشته باشیم $A \rightarrow \alpha$ و $A \rightarrow \beta$. گرامر G ساده است اگر $\text{First}(\alpha) \cap \text{First}(\beta) = \emptyset$.
- از تجربه کننده پیش بینی کننده ای تنها زمانی می توان استفاده کرد که یک گرامر ساده باشد. در این صورت در زمان خطی یک رشته را می توان تجزیه کرد.
- در تجزیه کننده پیش بینی کننده ای که طراحی کردیم، در پیاده سازی تابع $\text{optexpr}()$ در صورتی که تطبیق رخ ندهد خطایی صادر نکردیم. با این کار در واقع قانون $\text{optexpr} \rightarrow \epsilon$ را پیاده سازی کردیم.

- در حالت کلی اگر قانون به صورت $A \rightarrow X_1 \mid X_2 \mid \dots \mid \epsilon$ داشته باشیم، پیاده سازی تابع $A()$ هیچ خطایی صادر نمی کنیم، زیرا ممکن است رشته ورودی در بدنه هیچ یک از قوانین A منطبق نشود که در این صورت قانون تهی اعمال می شود.

تجزیه پیش بینی کننده

- برای پیاده سازی یک تجزیه کننده پیش بینی کننده برای یک گرامر ساده، به ازای هر یک از متغیرهای گرامر یک تابع تعریف می کنیم. با شروع از تابع متعلق به متغیر آغازین تجزیه کننده مکرراً به ازای هر متغیر A در گرامر که دارای قوانین $A \rightarrow X_1 | X_2 | \dots | X_n$ است، قانون X_i را انتخاب می کند اگر نماد بعدی در رشته ورودی در مجموعه $First(X_i)$ باشد. با فرض براینکه X_i دنباله ای از ترمینال ها و متغیرهاست، به ازای هر ترمینال t کلمه بعدی در رشته ورودی باید برابر با ترمینال t باشد و به ازای هر متغیر x ، تابع $x()$ فراخوانی می شود.
- اگر رشته ورودی بدون خطا پایان رسید، رشته متعلق به زبان آن گرامر است.

- ممکن است یک تجزیه کننده کاهشی بازگشتی¹ در یک حلقه بی پایان بیافتد.
- فرض کنید یک قانون بازگشتی چپ² به صورت زیر داشته باشیم :

$$\text{expr} \rightarrow \text{expr} + \text{term}$$

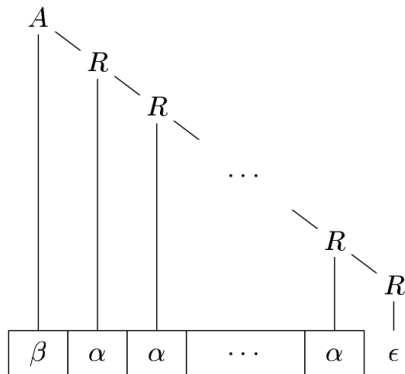
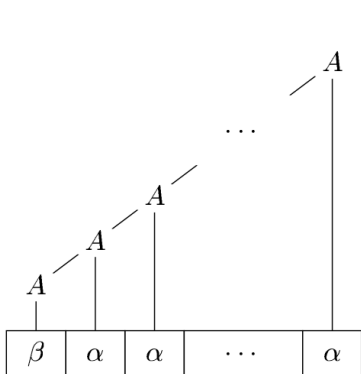
¹ recursive-descent parser

² left-recursive rule

- در این قانون متغیر سمت چپ قانون برابر است با اولین نماد در بدنهٔ قانون.
- حال در فرایند تجزیه اگر تابع $\text{expr}()$ فراخوانی شود، این تابع نیز مجدداً تابع $\text{expr}()$ را فراخوانی می‌کند و این فراخوانی بازگشتی خاتمه پیدا نمی‌کند.
- برای استفاده از تجزیه کننده کاهشی بازگشتی باید قوانین بازگشتی چپ را حذف کنیم.
- فرض کنید دو قانون تولید به صورت $A \rightarrow A\alpha|\beta$ داشته باشیم به طوری که α و β دنباله‌ای از ترمینال‌ها و متغیرها هستند که با A آغاز نمی‌شوند.
- دقت کنید ممکن است قانون $A \rightarrow A\alpha$ به طور مستقیم وجود نداشته باشد بلکه باشیم $A \rightarrow X_1\alpha_1$ و \dots و $X_n \rightarrow A\alpha_n$ در این صورت نیز A یک قانون بازگشتی چپ محسوب می‌شود.

بازگشت چپ

- یک قانون بازگشتی چپ به صورت $A \rightarrow A\alpha \mid \beta$ در واقع رشته‌هایی به صورت $\beta\alpha$ تولید می‌کند. چنین رشته‌هایی را می‌توانیم با گرامر غیر بازگشتی $A \rightarrow \beta R$ و $R \rightarrow \alpha R \mid \epsilon$ نیز تولید کنیم.

- گرامر جایگزین یک گرامر بازگشتی راست¹ است زیرا قانون $R \rightarrow \alpha R$ متغیر R را در سمت راست بدنه قانون دارد. قوانین بازگشتی راست در تجزیه کننده کاهشی بازگشتی مشکلی به وجود نمی آورند. در فصل های بعد روش کلی حذف بازگشت چپ را خواهیم دید.

¹ right recursive

- تحلیل‌گر لغوی¹ کاراکترها را از ورودی می‌خواند و آنها را گروه‌بندی کرده به صورت دنباله‌ای از توکن‌ها² درمی‌آورد.
- یک توکن علاوه بر کلمه‌ای که از ورودی خوانده است، نوع آن را نیز ذخیره می‌کند. بنابراین یک توکن درواقع یک ترمینال به علاوه اطلاعاتی اضافی است.
- دنباله‌ای از کاراکترها که یک توکن را تشکیل می‌دهند، یک کلمه³ نامیده می‌شود.
- بنابراین یک تحلیل‌گر لغوی کلمات را از کاراکترها استخراج می‌کند و به عنوان ورودی به تجزیه کننده می‌دهد.

¹ lexical analyzer

² token

³ lexeme

- تحلیل‌گر لغوی شناسه‌ها، اعداد، کلمات کلیدی، نمادها و عملگرها و فاصله‌های خالی را تشخیص می‌دهد و جداسازی می‌کند.
- در قانون تولید زیر num و id دو توکن هستند که نوع آنها به ترتیب عدد و شناسه است. می‌توانیم مقدار عدد یا رشته شناسه را مشاهده کنیم.

```
expr → expr + term | expr - term | term
term → term * factor | term / factor | factor
factor → (expr)
        | num {print(num.value)}
        | id {print(id.lexeme)}
```

- همچنین تحلیل‌گر لغوی از کاراکترهای فاصله خالی و خط جدید چشم‌پوشی می‌کند. البته نیاز است برای چاپ شماره خطی که در آن خطا رخ داده است، شماره خطوط نگهداری شود.

```
for ( ; ; peek = next input character ) {  
    if ( peek is a blank or a tab ) do nothing;  
    else if ( peek is a newline ) line = line+1;  
    else break;  
}
```

- تحلیل گر لغوی گاهی نیاز دارد کاراکترهای بعدی را بررسی کند تا یک کلمه را به درستی تشخیص دهد. برای مثال با خواندن کاراکتر > نمی توان مطمئن شد که علامت بزرگتر استخراج شده است، زیرا ممکن است کاراکتر بعدی = باشد و در نتیجه کلمه بعدی عملگر = > خواهد بود.
- معمولا تحلیل گر لغوی یک بافر داخلی دارد که در آن یک بلوک از رشته ورودی را نگهداری می کند، زیرا خواندن یک کاراکتر در هربار مراجعه به ورودی باعث کاهش سرعت می شود.

- برنامه زیر می تواند برای خواندن اعداد از رشته ورودی استفاده شود.

```
if ( peek holds a digit ) {  
    v = 0;  
    do {  
        v = v * 10 + integer value of digit peek;  
        peek = next input character;  
    } while ( peek holds a digit );  
    return token ⟨num, v⟩;  
}
```

- یک تحلیل‌گر لغوی شناسه‌ها و کلمات کلیدی را نیز تشخیص می‌دهد و استخراج می‌کند. برای استخراج شناسه‌ها، تحلیل‌گر لغوی از توکن id استفاده می‌کند. بنابراین `count = count + inc;` را به صورت $\langle id, "count" \rangle \langle = \rangle \langle id, "count" \rangle \langle + \rangle \langle id, "inc" \rangle \langle ; \rangle$
- تحلیل‌گر لغوی لیستی از شناسه‌ها را در جدولی نگهداری می‌کند زیرا اجزای دیگر کامپایلر در فرایند کامپایل به شناسه‌ها و نوع آنها نیاز دارند. همچنین تحلیل‌گر لغوی برای شناسایی کلمات کلیدی از یک لیست تشکیل شده از کلمات کلیدی استفاده می‌کند.

- یک شناسه معمولاً با یک کاراکتر آغاز می‌شود و با یک یا چند کاراکتر یا رقم ادامه می‌یابد. تحلیل‌گر لغوی به محض تشخیص یک شناسه در صورتی که شناسه در جدول شناسه‌ها موجود باشد، توکن آن شناسه را بازمی‌گرداند و در غیراینصورت یک توکن جدید ساخته به جدول شناسه‌ها اضافه می‌کند.

```

if ( peek holds a letter ) {
    collect letters or digits into a buffer b;
    s = string formed from the characters in b;
    w = token returned by words.get(s);
    if ( w is not null ) return w;
    else {
        Enter the key-value pair (s, <id, s>) into words
        return token <id, s>;
    }
}

```

- شمای کلی تحلیل‌گر لغوی یا اسکنر به صورت زیر است.

```
Token scan() {  
    skip white space,  
    handle numbers,  
    handle reserved words and identifiers,  
    /* if we get here, treat read-ahead character peek as a token */  
    Token t = new Token(peek);  
    peek = blank  
    return t;  
}
```

جداول علائم

- جداول علائم ساختارهای داده‌ای هستند که اطلاعاتی را در مورد ساختارهای برنامه‌نگهداری می‌کنند. این اطلاعات به مرور زمان در هر یک از بخش‌های کامپایلر تکمیل می‌شوند و در نهایت برای تولید کد مورد استفاده قرار می‌گیرند.
- محتوای این جداول معمولاً شناسه‌ها و متغیرها و نوع آنها و مکان آنها در حافظه را در برمی‌گیرند. برای مثال متغیرهای متمایز با نام مشابه را می‌توان توسط جداول علائم تمیز داد و یا نوع متغیرها را از جداول علائم استخراج کرد.
- معمولاً به ازای هریک از حوزه‌های تعریف در یک برنامه یک جدول علائم تشکیل داده می‌شود. یک حوزه تعریف در زبان‌های رایج مانند سی و جاوا توسط علامت‌های آکولاد باز و بسته مشخص می‌شود. در زبان‌های شیء‌گرا برای هر کلاس و متغیرها و توابع آن یک جدول علائم تشکیل داده می‌شود.
- حوزه تعریف¹ یک متغیر قسمتی از برنامه است که متغیر در آن قابل دسترسی است. در صورتی که بلوک‌های تودرتو در یک زبان مجاز باشند، چند متغیر با نام‌های یکسان می‌توانند در حوزه‌های تعریف تودرتو ساخته شوند.

- فرض کنید زبانی داریم که حاوی بلوک‌های تودرتو و عباراتی جهت تعریف متغیرها و استفاده از متغیرهاست.
- برای مثال در این زبان می‌توانیم برنامه‌ای به صورت زیر داشته باشیم.

```
{int x; char y; {bool y; x; y; } x; y;}
```

- می‌خواهیم یک تحلیل‌گر معنایی داشته باشیم که با خواندن این برنامه رشته‌ای حاوی نوع متغیرهای استفاده شده در هر بلوک باشد. این تحلیل‌گر معنایی می‌تواند رشته زیر را تولید کند.

```
{{x : int; y : bool; } x : int; y: char; }
```

- کلاسی به نام Env تعریف می‌کنیم که درواقع یک جدول علائم است. یک جدول علائم حاوی اشاره‌گری که جدول علائم پدر است که درواقع اطلاعات بلوک پدر را نگهداری می‌کنیم. هنگام استخراج اطلاعات از جدول علائم، اگر متغیر مورد نظر در جدول موجود نباشد باید به ترتیب جداول علائم اجداد بررسی می‌شوند.

- جدول علائم را به صورت زیر تعریف می‌کنیم :

```
1) package symbols;
2) import java.util.*;
3) public class Env {
4)     private Hashtable table;
5)     protected Env prev;

6)     public Env(Env p) {
7)         table = new Hashtable(); prev = p;
8)     }

9)     public void put(String s, Symbol sym) {
10)         table.put(s, sym);
11)     }

12)     public Symbol get(String s) {
13)         for( Env e = this; e != null; e = e.prev ) {
14)             Symbol found = (Symbol)(e.table.get(s));
15)             if( found != null ) return found;
16)         }
17)         return null;
18)     }
19) }
```

جداول علائم

- شمای ترجمه برای زبان مذکور در زیر نشان داده شده است. در این شمای ترجمه از کلاس Env استفاده شده است.

<i>program</i>	→	<i>block</i>	{ <i>top</i> = null ; }
<i>block</i>	→	'{'	{ <i>saved</i> = <i>top</i> ; <i>top</i> = new Env(<i>top</i>); print("{ "); }
		<i>decls stmts</i> '}'	{ <i>top</i> = <i>saved</i> ; print("} "); }
<i>decls</i>	→	<i>decls decl</i> ε	
<i>decl</i>	→	type id ;	{ <i>s</i> = new Symbol; <i>s.type</i> = type.lexeme <i>top.put</i> (id.lexeme , <i>s</i>); }
<i>stmts</i>	→	<i>stmts stmt</i> ε	
<i>stmt</i>	→	<i>block</i>	

- اگر یک تجزیه کننده برای این گرامر نوشته شود و در هنگام تجزیه عملیات تحلیل معنایی در ترجمه نحوی انجام گیرد، به ازای ورودی :

```
{int x; char y; {bool y; x; y; } x; y;}
```

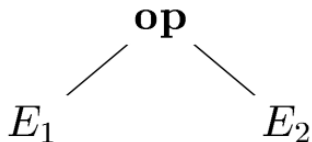
خروجی :

```
{{x : int; y : bool; } x : int; y: char; }
```

تولید می شود.

- بخش تحلیل کامپایلر پس از تحلیل لغوی و نحوی و معنایی یک کد میانی تولید می‌کند. این کد میانی توسط بخش سنتر کامپایلر دریافت می‌شود و پس از بهینه‌سازی به کد زبان ماشین ترجمه می‌شود.
- دو کد میانی مهم عبارتند از درخت نحوی و کدهای سه آدرسی.

- در یک درخت نحوی هریک از ساختارهای زبان یک رأس در درخت را تشکیل می‌دهند. برای مثال به ازای عبارت $E_1 \text{ p } E_2$ درخت نحوی زیر را خواهیم داشت.

- فرض کنید هر رأس درخت نحوی ساخته شده از نوع کلاس Node است. کلاس Node دو فرزند دارد : کلاس Expr که هر نوع عبارتی می تواند باشد و کلاس Stmt که درواقع یک دستور است. برای مثال کلاس While فرزند کلاس Stmt است.

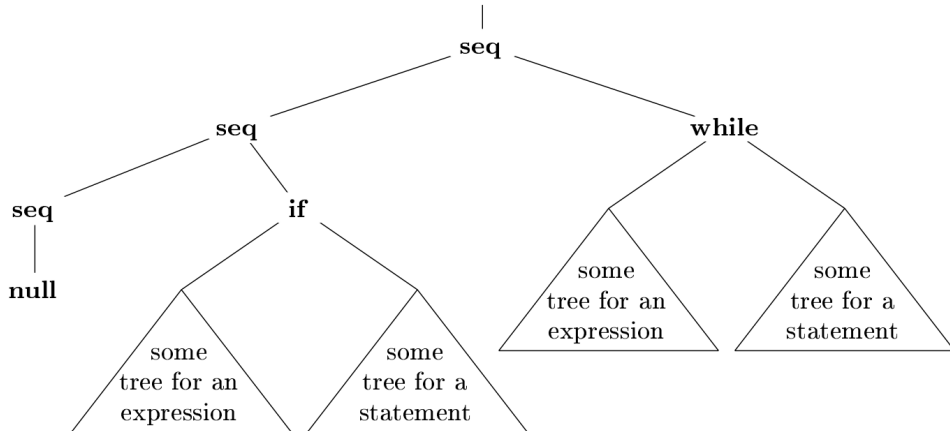
- شمای کلی ترجمه نحوی برای یک گرامر ساده به صورت زیر است.

<i>program</i>	\rightarrow <i>block</i>	{ return <i>block.n</i> ; }
<i>block</i>	\rightarrow '{ <i>stmts</i> }'	{ <i>block.n</i> = <i>stmts.n</i> ; }
<i>stmts</i>	\rightarrow <i>stmts</i> ₁ <i>stmt</i> ϵ	{ <i>stmts.n</i> = new Seq(<i>stmts</i> ₁ . <i>n</i> , <i>stmt.n</i>); } { <i>stmts.n</i> = null; }
<i>stmt</i>	\rightarrow <i>expr</i> ; if (<i>expr</i>) <i>stmt</i> ₁ while (<i>expr</i>) <i>stmt</i> ₁ do <i>stmt</i> ₁ while (<i>expr</i>); <i>block</i>	{ <i>stmt.n</i> = new Eval(<i>expr.n</i>); } { <i>stmt.n</i> = new If(<i>expr.n</i> , <i>stmt</i> ₁ . <i>n</i>); } { <i>stmt.n</i> = new While(<i>expr.n</i> , <i>stmt</i> ₁ . <i>n</i>); } { <i>stmt.n</i> = new Do(<i>stmt</i> ₁ . <i>n</i> , <i>expr.n</i>); } { <i>stmt.n</i> = <i>block.n</i> ; }
<i>expr</i>	\rightarrow <i>rel</i> = <i>expr</i> ₁ <i>rel</i>	{ <i>expr.n</i> = new Assign('=', <i>rel.n</i> , <i>expr</i> ₁ . <i>n</i>); } { <i>expr.n</i> = <i>rel.n</i> ; }
<i>rel</i>	\rightarrow <i>rel</i> ₁ < <i>add</i> <i>rel</i> ₁ <= <i>add</i> <i>add</i>	{ <i>rel.n</i> = new Rel('<', <i>rel</i> ₁ . <i>n</i> , <i>add.n</i>); } { <i>rel.n</i> = new Rel('<=', <i>rel</i> ₁ . <i>n</i> , <i>add.n</i>); } { <i>rel.n</i> = <i>add.n</i> ; }
<i>add</i>	\rightarrow <i>add</i> ₁ + <i>term</i> <i>term</i>	{ <i>add.n</i> = new Op('+', <i>add</i> ₁ . <i>n</i> , <i>term.n</i>); } { <i>add.n</i> = <i>term.n</i> ; }
<i>term</i>	\rightarrow <i>term</i> ₁ * <i>factor</i> <i>factor</i>	{ <i>term.n</i> = new Op('*', <i>term</i> ₁ . <i>n</i> , <i>factor.n</i>); } { <i>term.n</i> = <i>factor.n</i> ; }
<i>factor</i>	\rightarrow (<i>expr</i>) num	{ <i>factor.n</i> = <i>expr.n</i> ; } { <i>factor.n</i> = new Num(<i>num.value</i>); }

- در این مثال دستورات `while` ، `do` و `if` وجود دارند. در این مثال از `else` استفاده نکردیم، زیرا ایجاد ابهام می‌کند که در آینده در مورد آن توضیح خواهیم داد.
- همچنین دنباله‌ای از دستورات را با استفاده از کلاس `Seq` در درخت نحوی نشان می‌دهیم.

تولید کد میانی

- فرض کنید بلوکی داریم که اولین دستور آن یک دستور شرطی if و دومین دستور آن یک دستور حلقه تکرار while است. درخت نحوی متناظر آن به صورت زیر خواهد بود.

- در ابتدای این فصل درمورد اولویت عملگرها صحبت کردیم و دیدیم که چگونه با افزودن متغیرها در یک گرامر، عملگرها با اولویت‌های متفاوت را تجزیه می‌کنیم.
- برای ساختن درخت تجزیه هنگامی که عملگرهای مشابه داریم می‌توانیم از کلاس‌های یکسان استفاده کنیم تا پیچیدگی کامپایلر و تعداد کلاس‌ها را کاهش دهیم. برای مثال عملگرهای $+$ و $*$ بسیار مشابه عمل می‌کنند و می‌توانیم از کلاس Op برای هر دو استفاده کنیم.

- در جدول زیر عملگرهای رایج به همراه نوع انتزاعی آن نشان داده شده‌اند.

CONCRETE SYNTAX	ABSTRACT SYNTAX
=	assign
	cond
&&	cond
== !=	rel
< <= >= >	rel
+ -	op
* / %	op
!	not
⁻ <i>unary</i>	minus
[]	access

- یک کامپایلر علاوه بر تحلیل نحوی، تحلیل معنایی نیز انجام می‌دهد. پس از تشکیل درخت نحوی کامپایلر در صورتی که خطاهای معنایی رخ دهد پیام خطا صادر می‌کند.
- برای مثال در صورتی که یک متغیر قبل از تعریف استفاده شود و یا دوباره تعریف شود و یا نوع متغیرها با عملیات انجام شده بر روی آنها همخوانی نداشته باشد پیام خطا صادر می‌کند.